

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив

Факултет „Музикална педагогика“
Катедра „Музикална педагогика и дирижиране“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване
на образователна и научна степен

„Доктор“

на тема:

**„ТЕХНОЛОГИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТВОРЧЕСКИТЕ УМЕНИЯ
НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП В
ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА“**

Професионално направление 1. 3. Педагогика на обучението по...
Докторска програма „Методика на обучението по музика“

Мая Иванова Йорданова

Научен ръководител: проф. д-р Цветанка Костадинова Коловска

Пловдив, 2025 год.

Текстът на дисертационния труд е поместен в 206 страници и се състои от увод, три глави, изводи и заключение, библиография, приноси и двадесет и четири приложения (246 страници).

Използваните източници в текста на дисертационния труд са 112 на брой – 72 на кирилица, 16 на латиница, 24 източници от интернет.

Илюстративният материал съдържа таблици, графики и диаграми, като основната статистическа част е включена в приложенията.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Музикално педагогика и дирижиране“ към факултет „Музикално педагогика“ на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ гр. Пловдив, състояло се на .....2026 г.

Състав на научното жури:

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на ..... от ..... часа в зала.... на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, гр. Пловдив.

Дисертационният труд и материалите по защитата са депозираны в Библиотеката на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, гр. Пловдив.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	5
ПЪРВА ГЛАВА. Теоретични основи на проблема	9
1.1. Същност, аспекти и проявления на творчеството и творческите способности на учениците.....	9
1.2. Основни характеристики на музикалните способности и тяхната роля в стимулирането на творческата активност на учениците	12
1.3. Познавателната активност – предпоставка за развитие на творческия потенциал на учениците.....	13
1.4. Специфика и значение на основните музикални дейности за развитие на творчеството у учениците в часовете по музика в българското общообразователно училище.....	15
1.5. Общи положения свързани с предмета „Музика“ в българското общообразователно училище.....	16
ВТОРА ГЛАВА. Прилагане на някои средства за активизиране и повишаване творческото развитие на учениците в прогимназиален етап на обучение	17
2.1. STEM и STEAM базирано обучение – фактор за развиване творческото мислене на учениците в часовете по музика.....	18
2.2. Проектни дейности – средство за разгръщане на творческите умения на учениците в прогимназиален етап на обучение.....	20
2.3. Изкуственият интелект и неговото приложение като способ за творческо развитие на учениците в обучението по музика.....	21
2.4. Развиване творческите способности на учениците чрез участието им в извънкласни форми на работа.....	23
2.5. Учителят, като фактор за развитие на творческите умения в обучението по музика – изисквания в контекста на интеграцията на технологии и творчество.....	25
ТРЕТА ГЛАВА. Резултати от проведеното експериментално изследване	27
3.1. Провеждане и същност на емпиричното изследване.....	27
3.1.1. Констатиращ етап.....	29
3.1.2. Обучаващ етап – тематична реализация и прилагане на методиката.....	30
3.1.3. Контролен етап.....	31
3.2. Анализ и обобщение на резултатите от педагогическия експеримент	32
Изводи и заключение	35

Приноси на труда.....	38
Библиография.....	40

УВОД

Човешката история е не само хроника на събития, но и история на творчеството – на създанието, преобразяването, на стремежа към изразяване и търсене на нови хоризонти. Творчеството е специфична характеристика на личността и основен двигател на нейното развитие. В този контекст творческите способности на човека се проявяват още от ранна възраст, когато детето започва да изразява своите мисли и чувства чрез игра, въображение, реч, звук и движение. Тези начални прояви на творческо поведение поставят основите за последващо развитие на индивида като социално и културно интегриран член на обществото.

Творчеството е в основата на познанието като дейност, която води до научни и технологични постижения и едновременно с това представлява неотменна част от процеса на себеусъвършенстване. Взаимодействието с околната среда, обогатяването на собственият опит и интеграцията на нови знания, стимулира създаването на иновативни идеи и концепции. Творческото мислене е ключово за развитието на личностната идентичност и за утвърждаване на социалните взаимодействия в обществото. Заедно с това е основа за създаване и предаване на културни и социални принадлежности, които оформят общностите – техните вявания, традиции и ценности.

Творчеството е въпрос, който се свързва както с художествените практики и изкуствата, така и с научните изследвания, технологиите и разнообразни области на човешката дейност, където новаторските идеи и решения възникват чрез критично мислене и иновации. Въпреки, че традиционно се асоциира с художествени форми на изразяване, като литература, музика, изобразително изкуство и театър, играе съществена роля и в други области, като например инженерство, медицина, психология и дори социални науки.

По този начин, творчеството е резултат от индивидуалната инициатива и процес, в който се съчетават различни фактори, включително вътрешни личностни нагласи, социални условия и културни норми. То е не само дейност, а състояние на духа, което позволява на индивида да генерира нови идеи, да ги реализира в реалния свят, като същевременно осмисля своето място в него. Творчеството е форма на съществуване, която поставя личността в процес на самопознание и социална интеграция, като предоставя

възможности за преодоляване на вътрешни и външни конфликти, както и за развиване на нови перспективи за бъдещето.

В съвременното общество, изправено пред ускорено технологично развитие, културни трансформации и нови социални предизвикателства, необходимостта от хора с гъвкаво мислене, креативност и способност за иновация е по-голяма от всякога. Затова образованието, особено в прогимназиалния етап, е призвано да създава условия за развитие както на интелектуалните и академичните умения, така и на творческия потенциал на ученика.

В този контекст възниква и необходимостта от преосмисляне на подходите в обучението по изкуства – области, които по своята същност най-пряко стимулират развитието на творчески способности. Музиката, като универсален език на човешките емоции и преживявания има уникален потенциал да изгражда естетическа чувствителност, емоционална интелигентност, въображение, усет към структура и форма. Именно в този предмет се крие изключителна възможност за насърчаване на творческата активност у учениците, когато обучението е добре структурирано, вдъхновяващо и ангажиращо.

Различни изследвания и педагогически практики сочат, че музикалното възпитание не трябва да бъде ограничено само до усвояване на факти и понятия. Напротив, изисква се от обучението да развива инициативност, сътрудничество, експресия и самостоятелност в художественото изразяване. За да се постигне това, е необходимо прилагането на съвременни методики, които да интегрират класически подходи с новите възможности на дигиталната епоха.

С разширяването на дигитализацията в различни сфери на обществения живот, включително и в образователната система, се поставя въпросът в каква степен съвременните технологии могат да се използват в допълнение за оптимизиране на преподавателската дейност и като активен фактор за развитие на творческия потенциал на учениците. В рамките на традиционната педагогическа практика интерактивните платформи често се разглеждат предимно, като средство за визуализация на съдържание, организиране на учебния процес или повишаване на ефективността при усвояване на знания. Въпреки това, съвременните образователни парадигми, ориентирани към ученето чрез създаване, междудисциплинарен подход и активно участие на учениците, подчертават необходимостта от прилагане на

стратегии като STEAM обучението, което интегрира наука, технологии, инженерство, изкуство и математика в единен, смислен контекст.

Дигиталните ресурси, когато се използват в рамките на нестандартни уроци и съвместна проектно-ориентирана работа, предлагат значително по-широки възможности. Те не се ограничават само до усвояването на знания, а подпомагат формирането на умения за критическо мислене, сътрудничество и креативно решаване на проблеми. Особено в обучението по музика, тези технологии предоставят интерактивност, персонализация, бърза обратна връзка, възможности за визуализация и звукова обработка, като се създават предпоставки за съвременно творческо взаимодействие. В такава учебна среда учениците надхвърлят рамките на пасивното възприемане на музикални знания и участват в активно преживяване, интерпретиране и преобразуване на съдържанието чрез индивидуално и групово творчество. Това превръща музикалното обучение в процес на усвояване на теоретични понятия и технически умения, както и в динамична платформа за художествено експериментиране, емоционално изразяване и съвместно изграждане на културни значимости, които са в съответствие със съвременните концепции за цялостно творческо образование.

Настоящата дисертация се фокусира именно върху тези възможности, като изследва ефекта от прилагане на иновативна методика в обучението по музика, основана на използването на дигитални технологии, елементи на изкуствен интелект, STEAM подход и принципите на групово и проектно работа. Целта е да се анализира въздействието ѝ върху развитието на творческата активност у учениците в прогимназиалния етап – възраст, в която се изграждат трайни нагласи, умения за сътрудничество и културна идентичност.

Актуалност на проблема:

Актуалността на настоящото изследване се обуславя от необходимостта българското училище да отговори на съвременните предизвикателства в областта на образованието, чрез внедряване на технологии и подходи, които подпомагат развитието на творческо мислене и културна чувствителност у учениците. Образованието по музика притежава значителен потенциал в тази посока, особено когато се комбинира с възможностите на дигиталната среда и се интегрира в рамката на STEAM обучението.

Обект на изследването:

Обект на изследването са учениците от пети клас на българското общообразователно училище в процеса на основните музикални дейности.

Предмет на изследването:

Прилагането на иновативна методика, базирана на дигитални технологии, STEAM подход и групова работа, за стимулиране на творческата активност на учениците в обучението по музика.

Цел на изследването:

Да се изследва потенциалът на съвременните технологии за развитие на творческите умения на учениците в прогимназиалния етап на обучението по музика, чрез прилагане на методика, интегрираща дигитални инструменти, STEAM елементи и групова работа.

Хипотезата на изследването гласи, че:

Интегрирането на съвременни технологии в обучението по музика в прогимназиален етап, в съчетание с елементи на STEAM подход и групова работа, съществено допринася за развитието на творческите умения на учениците.

Основни задачи:

1. Да се анализират теоретичните основи на творчеството и творческото мислене.
2. Да се систематизират основните подходи за развиване на творчески способности чрез музика.
3. Да се разработи методика за интегриране на съвременни технологии в обучението по музика с акцент върху развитието на творчески умения.
4. Да се приложи разработената методика в реална образователна среда чрез педагогически експеримент.
5. Да се анализират и интерпретират резултатите от експеримента с оглед ефективността на използваните технологии за стимулиране на творчески умения у учениците.
6. Да се направят изводи и препоръки за практическо приложение на методиката.

За реализиране на поставените цели и задачи в изследването бяха приложени взаимодопълващи се методи, съобразени със спецификата на педагогическата проблематика. Използвани са педагогическо наблюдение, анкетен метод, диагностични тестове и творчески задачи, както и педагогически експеримент, реализиран в три последователни

етапа – констатиращ, обучаващ и контролен. Получените емпирични данни бяха подложени на сравнителен и статистически анализ посредством описателна статистика, t-тестове и честотни разпределения. Съвкупността от тези методи осигури надеждна основа за проследяване и интерпретация на динамиката в развитието на творческите умения на учениците.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, приноси и приложения. В него се обосновават теоретичните основания на творчеството в контекста на музикалното образование и се анализират възможностите на съвременни технологични и STEAM-базирани подходи за развитие на творческите умения на учениците в прогимназиалния етап. Изследването стъпва върху разбирането, че творчеството е универсална човешка способност, подлежаща на целенасочено педагогическо развитие. В този контекст е разработена и експериментално апробирана методика за стимулиране на творческата активност чрез интегриране на дигитални технологии и групово-проектна работа в обучението по музика.

ПЪРВА ГЛАВА

Теоретични основи на проблема

„Творчеството е неразделна, органична собственост на човешката природа. Това е необходима част от човешкия дух... То е неотделимо от човека и съставлява едно цяло с него.“

Ф. Достоевски

1.1. Същност, аспекти и проявления на творчеството и творческите способности на учениците

Творчеството се разглежда като многоизмерен феномен, обединяващ процесуални, личностни и продуктови характеристики, който функционира като ключов механизъм за познавателното, емоционалното и социалното развитие на личността. В педагогическата и психологическата теория то се утвърждава като динамична система, свързана със създаване на нови идеи, адаптивност към променящи се условия и генериране на оригинални решения в различни сфери на човешката дейност. Изследванията на Теплов, Виготски, Пономарев, Песталоци, Пирьов, Робинсън, Гилфорд, Торънс и Чиксентмихай разкриват разбирането за него като резултат от взаимодействието между индивидуалните качества на личността,

социалната среда и културно-образователните стимули.

В съвременните педагогически интерпретации то се осмисля едновременно като процес на създаване, социално значим продукт и система от способности, формиращи основата на креативното мислене. Неговата сложна природа не допуска редукция до едностранен модел, тъй като фокусирането единствено върху личностните характеристики или ограничаването до резултатите не разкрива механизмите на творческата дейност. В този контекст се утвърждава схващането за интеграция на когнитивни, емоционални, волеви и социални компоненти, чрез която опитът се трансформира в нови идеи и решения.

В научната литература се налага разграничението между понятията творчество и креативност, които често се използват като близки по значение, но притежават различен смислов обхват. Първото обозначава процеса и резултата от създаването на нещо ново и социално значимо, а второто се свързва с личностния потенциал за оригинално мислене и действие. В сходен теоретичен контекст способностите се третират като относително устойчиви психични предпоставки за успешна дейност, за разлика от уменията, които се формират и усъвършенстват в процеса на обучение и практическа активност. Това диференциране има съществено педагогическо значение, тъй като обосновава възможността за целенасочено развитие на творческите умения чрез образователни въздействия.

Прогимназиалният етап на обучение се характеризира с интензивни когнитивни, емоционални и социални промени, както и с повишена потребност от самоизразяване, експериментиране и утвърждаване на личната идентичност. Тази възрастова специфика създава благоприятни предпоставки за изява на творческата активност, особено в рамките на музикално-образователния процес, в който художественото съдържание и дейностната насоченост стимулират въображението, спонтанността и оригиналното мислене.

В педагогическата практика проявите на ученическа креативност се свързват с инициативност, оригиналност, гъвкавост при решаване на проблеми и склонност към експериментиране. Социалната и образователната среда се откроява като водещ фактор за нейното стимулиране, тъй като съвместното творчество и обменът на идеи подпомагат достигането на по-високи равнища на творческа изява. Подкрепящата атмосфера, насърчаваща свободното себеизразяване и

активното участие, благоприятства развитието на творческите способности и формирането на устойчива мотивация за учене.

В психологически аспект творчеството е тясно свързано с особеностите на творческото мислене, което се отличава с отклонение от стереотипни когнитивни схеми, трансформация на знанията и откриване на нови връзки между явленията. Този тип мисловна дейност предполага активно използване на въображението, асоциативността, аналитично-синтетичните операции и висока степен на когнитивна гъвкавост. По отношение на детското развитие разглежданият процес се интерпретира и като механизъм за адаптация и конструиране на познанието, чрез който се изграждат нови модели за взаимодействие с реалността.

Съвременните изследвания подчертават, че творчеството представлява универсална човешка способност, необходима за ефективна адаптация в динамичните условия на XXI век. В този смисъл училището има задача не само да предава знания, но и целенасочено да развива креативно мислене, самостоятелност и умения за решаване на проблеми. Преживелищният аспект на този процес, свързан със състояния на пълна ангажираност и вътрешна мотивация, съдейства за по-дълбоко и устойчиво учене, особено в ученическа възраст. В рамките на училищното образование тази задача се конкретизира чрез анализа на творческия потенциал на децата, при което обучението по музика се откроява като благоприятна среда за неговото развитие.

Творческите способности се разглеждат като комплекс от познавателни, емоционални и социални характеристики, подлежащи на целенасочено педагогическо развитие в подкрепяща образователна среда. В обучението по музика те се проявяват с особена яснота, тъй като предметът съчетава емоционално преживяване, когнитивна активност и практическа изява. Поради това подкрепата на творческата активност в прогимназиалния етап има съществено значение за разгръщане на личностните възможности и за формиране на устойчиво отношение към художествената дейност. Теоретичният анализ обосновава необходимостта от педагогически модели, които целенасочено структурират учебната среда и ученическите дейности с оглед развитие на творческите умения.

1.2. Основни характеристики на музикалните способности и тяхната роля в стимулирането на творческата активност на учениците

Музикалните способности се определят като специфичен комплекс от психични, сензорни и когнитивни качества, които обуславят успешното възприемане, осмисляне и създаване на музика. В музикално-педагогическата теория те се интерпретират като съвкупност от вродени предпоставки и придобити умения, подлежащи на целенасочено развитие и усъвършенстване в процеса на обучение. Изследванията на Теплов, Сузуки, Минчева и други автори утвърждават разбирането за многопосочния им характер и прякото им участие в процесите на творческо мислене, емоционално изразяване и художествено създаване. Това теоретично основание аргументира възможността за системно и педагогически организирано развитие на тези качества в условията на общообразователното училище.

Музикалните способности имат пряка връзка с проявите на творческа изява, тъй като осигуряват психичната и сензорна основа за интерпретация, импровизация и създаване на оригинални музикални продукти. В концепцията на Б. Теплов те не се свеждат до възприемателни и изпълнителски умения, а се разглеждат като динамична система, която се формира и надгражда в хода на обучението [Теплов, 1947]. Подобно разбиране насочва вниманието към качествено преобразуване в характера на музикалното мислене, при което обучаемият надхвърля механичното възпроизвеждане и преминава към осмислена и преобразуваща дейност.

Значението на подобна трансформация е особено отчетливо в обучението по музика в прогимназиалния етап, тъй като се очертава постепенно отместване от усвояването на готови образци към комбиниране, вариране и търсене на нови художествени решения. Педагогически организираното усъвършенстване на съответните способности в училищна среда подпомага този процес, като поставя обучаемия в активна и съзидателна позиция в образователния контекст.

В психологически аспект музикалните способности се разглеждат като част от системата на специалните способности, които се реализират в рамките на конкретен вид дейност. Те обхващат музикално въображение, слухови представи и емоционална отзивчивост, функциониращи в тясна взаимовръзка и създаващи

предпоставки за креативно мислене и художествена изява. Тази взаимосвързаност обуславя необходимостта от педагогически подходи, насочени към стимулиране на активната творческа изява на учениците чрез разнообразни приложно насочени форми на музикално обучение.

Основните музикални способности са ладовият, метроритмичният усет и музикално-слуховите представи, които обуславят успешното възприемане, осмисляне и изпълнение на музика. Върху тази базисна структура се надграждат умения, свързани с интонационната точност, музикалната памет, емоционалната отзивчивост и въображението, които разширяват възможностите за интерпретация и творческа изява. Водещата роля на ладовия и ритмичния усет е определяща за формирането на музикално мислене и активното участие на обучаемите в различни форми на музикално-образователна практика.

В съвременното музикално обучение използването на дигитални и звукови технологии разширява възможностите за приложна реализация и творческо експериментиране, като подпомага мотивацията и индивидуализирането на учебната дейност. Взаимодействието между музикалните способности и педагогическата среда създава условия за развитие на творческа активност чрез разнообразни музикални дейности, ориентирани към откривателско учене и самостоятелно търсене на решения. Когато те са целенасочено организирани, учащите формират собствен стил на възприемане и създаване на музика, който се превръща в основа на тяхната творческа реализация. По този начин целенасоченото обогатяване на музикалните способности чрез активна музикална изява, интегриране на технологии и прилагане на иновативни методи утвърждава музикалното образование като значим педагогически инструмент за развитие на творческия и културния потенциал на учениците. Изведените характеристики на музикалните способности аргументират необходимостта от методика, която да съчетава развитие на слуховите, ритмичните и емоционално-изразните компоненти чрез активна творческа дейност.

1.3. Познавателната активност – предпоставка за развитие на творческия потенциал на учениците

Познавателната активност се разглежда като динамична система от умствени процеси, насочени към осмисляне, прилагане и

преобразуване на знанията, и заема централно място в развитието на творческия потенциал на учащите. В педагогическата теория тя се утвърждава като ключов фактор за формиране на самостоятелност, инициативност и креативно мислене, тъй като не се изчерпва с усвояването на учебно съдържание, а предполага трансформиране на знанията в нови идеи и оригинални решения. Както подчертава Пиръв, творческите прояви на учениците произтичат от активна познавателна дейност, която води до преосмисляне и творческо преобразуване на знанията [Пиръв, 1982].

От тази позиция творческите дейности в общообразователното училище се разглеждат като целенасочени педагогически средства за развитие на самостоятелност, инициативност и когнитивна гъвкавост. Активното участие на учениците в учебния процес стимулира търсенето на алтернативни решения, формулирането на хипотези и комбинирането на знания от различни области. В този контекст познавателната активност се утвърждава като предпоставка за творческа изява, а не като неин резултат, което налага прилагането на педагогически стратегии, поставящи обучаемия в активна и изследователска позиция.

Особено значение в образователната динамика придобиват игровите и дигитално базирани методически решения, които създават условия за емоционално включване, активно преживяване и вътрешна мотивация за учене. Играта, както в традиционна, така и в дигитална среда, поставя ученика в позиция на изследовател и сътворец, като стимулира инициативността, въображението и творческото мислене. Интегрирането на дигитални ресурси и интерактивни технологии разширява възможностите за активизиране на познавателната дейност и подпомага устойчивото творческо участие в рамките на обучението.

В музикално-образователния процес тези механизми се реализират чрез осмисляне на музикалния език, свързване на теоретичните знания с практическа изява и включване в разнообразни творчески задачи и импровизации. Музикалната дейност ангажира едновременно когнитивни и емоционални процеси, което създава благоприятни условия за развитие на оригинално мислене и художествена интерпретация. По този начин познавателната активност се утвърждава като основа на креативността и съществена предпоставка за продуктивна художествена изява на децата. Това налага прилагането на педагогически решения, които поставят

ученика в активна изследователска позиция – предпоставка за емпирично проследяване на ефекта от подобни въздействия.

1.4. Специфика и значение на основните музикални дейности за развитие на творчеството у учениците в часовете по музика в българското общообразователно училище

Основните музикални дейности – слушане, изпълнение и творческа дейност – се утвърждават като водещи механизми за развитие на творческите способности и музикалната култура на децата, тъй като интегрират емоционални, когнитивни и практико-дейностни компоненти в единен образователен процес. Слушането на музика допринася за изграждане на слушателска компетентност и развитие на умения за анализ и интерпретация на музикалния образ, като стимулира въображението и емоционалната чувствителност. Изпълнителската дейност подпомага формирането на устойчиви музикално-слухови представи, метроритмична стабилност и увереност в изразяването, а творческите задачи насърчават импровизационните умения, вариативността на решенията и оригиналното музикално мислене.

Взаимодействието между тези дейности превръща урока по музика в пространство за активно художествено преживяване, при което ученикът не остава пасивен възприемател, а се утвърждава като съучастник и създател в художествения процес. Особено продуктивни са педагогическите ситуации, в които творческите задачи надграждат слушането и изпълнението чрез възможности за избор, експериментиране и рефлексия върху постигнатия резултат. Включването на импровизация и дигитални средства и технологии разширява изразните възможности, подпомага индивидуализирането на учебната работа и улеснява осмислянето на музикалния материал, като създава условия за активно създаване и представяне на музикални идеи и повишава мотивацията и емоционалната ангажираност на учениците. По този начин основните музикални дейности се утвърждават като ключов фактор за развитието на креативността в прогимназиалния етап и за формиране на устойчив интерес към музиката като художествена и културна ценност. Така основните музикални дейности се очертават като подходяща основа за експериментално прилагане на иновативни методически решения, насочени към стимулиране на творческата активност.

1.5. Общи положения, свързани с предмета „Музика“ в българското общообразователно училище

Предметът „Музика“ в българското общообразователно училище има съществена роля за формиране на музикална култура, естетически вкус и ценностно отношение към изкуството. Учебното съдържание е структурирано така, че да съчетава познавателни и преживелищни аспекти на обучението, като създава предпоставки за развитие на когнитивни, емоционални и социални умения и подпомага цялостното личностно израстване. В съответствие с Държавните образователни стандарти и Закона за предучилищното и училищното образование обучението е ориентирано към интересите, възрастовите особености и индивидуалния потенциал на учениците, както и към стимулиране на тяхната активна образователна позиция [МОН, 2016].

Основната цел на предмета е осъществяване на цялостно музикално възпитание, което надхвърля рамките на усвояването на фактически знания и включва музикалното преживяване, художественото осмисляне и творческо претворяване. Обучението по музика е ориентирано към компетентностен подход, при който се акцентира върху развиването на умения за анализ, интерпретация, сътрудничество, самостоятелно мислене и творчество. Учебните програми предвиждат системно овладяване на знания за музикалния език, жанровото и стилово многообразие, както и за културните традиции, реализирано чрез активно включване на учениците в учебно-музикалния процес. В този контекст предметът „Музика“ създава предпоставки за изграждане на интердисциплинарни връзки с други учебни области и подпомага разширяването на културния опит на учениците.

Значението на музикалното образование се проявява не само в художествено-естетическото развитие, но и в социалното и емоционалното израстване на учащите. Музикалните дейности формират умения за работа в група, комуникация, саморегулация и изразяване на емоции, като подпомагат изграждането на увереност, идентичност и ценностна ориентация. Занятията по музика се утвърждават като пространство за развитие на творческия потенциал, музикалните способности и културната чувствителност на децата. Чрез съчетаване на традиционни и иновативни педагогически подходи

предметът стимулира изявата на активни, мислещи и творчески личности, подготвени за предизвикателствата на съвременната културна и социална действителност.

В обобщение, първа глава обосновава творчеството като универсална и педагогически развиваема способност, чиято реализация е в пряка зависимост от познавателната активност и от целенасочено организираната образователна среда. Анализът на теоретичните постановки разкрива ролята на музикално-образователния процес като благоприятно пространство за развитие на творческия потенциал на учениците в прогимназиалния етап. Основните музикални дейности се утвърждават като взаимосвързана система, която стимулира креативното мислене, художествената чувствителност и активното участие на учениците. По този начин се създава устойчива основа за формиране на вътрешна мотивация за учене и за развитие на музикалната култура чрез активно художествено преживяване. Изведените теоретични зависимости логически обосновават необходимостта от разработване на авторска методика и налагат нейното експериментално проверяване чрез целенасочено педагогическо изследване с анализ на емпирични данни за развитието на творческите умения на учениците.

ВТОРА ГЛАВА

Прилагане на някои средства за активизиране и повишаване творческото развитие на учениците в прогимназиален етап на обучение

В съвременното българско общообразователно училище се утвърждава образователен модел, ориентиран към активното участие на учениците, индивидуалния им потенциал и цялостното личностно развитие. В този контекст педагогическата теория и практика все по-отчетливо се насочват към компетентностен и интегративен подход, при който знанието функционира не само като цел, но и като средство за формиране на умения, нагласи и творческа активност. Това обуславя необходимостта от прилагане на целенасочени средства и технологии, насочени към активизиране на познавателната дейност и стимулиране на художествената изява.

Особена значимост придобиват образователните концепции,

основани на междупредметна интеграция, проектно-базирано обучение и използване на технологични средства, които подпомагат осмисленото и ангажиращо учене. В съответствие с вижданията на Делор образованието следва да се основава на взаимовръзката между „учене за познание“, „учене за действие“, „учене да живеем заедно“ и „учене да бъдем“ [Delors, 1996], което предполага цялостен и балансиран подход към развитието на личността. В този смисъл обучението по музика се утвърждава като благоприятно образователно поле за съчетаване на познавателни, емоционални и социални измерения на ученето чрез целенасочено организирани творчески активности.

2.1. STEM и STEAM базирано обучение – фактор за развиване на творческото мислене на учениците в часовете по музика

Съвременната образователна реалност поставя изисквания към прилагането на педагогически модели, които стимулират активното учене, самостоятелното изследване и използване на знанията в нови ситуации. Това е особено актуално в обучението по музика, където традиционните фронтални форми на работа често ограничават възможностите за пълноценно участие и креативна изява на учениците. В този контекст STEM и STEAM базираните подходи се утвърждават като ефективни средства за активизиране на познавателната дейност, развитие на творческото мислене и реализиране на междупредметни връзки.

STEM моделът интегрира знания от областта на науките, технологиите, инженерството и математиката чрез практически ориентирани задачи, насочени към изследване, експериментирание и решаване на проблеми. Той създава условия за развитие на аналитично мислене, логически връзки и умения за самостоятелна работа. Въпреки тези предимства, приложението му в обучението по музика остава ограничено поради отсъствието на ясно изразен художествено-естетически компонент, който е съществен за развитието на емоционалната чувствителност и креативността.

STEAM подходът надгражда STEM чрез включване на изкуствата като равнопоставен елемент в образователния процес, което разширява възможностите за творческа интерпретация и художествено изразяване. Якман определя STEAM като интеграция на науки и

технологии, интерпретирани чрез инженерство и изкуства върху математическа основа, при която логическото мислене се съчетава с емоционално-естетическото преживяване. Според Каган включването на изкуствата подпомага ученето чрез синтез на двигателни умения, перцептивни представи и език, което води до по-дълбоко осмисляне на учебното съдържание [Kagan, 2013].

Интегрирането на STEAM подхода в часовете по музика създава условия за синтез между звук, движение, визуално представяне и технологии. Използването на дигитални инструменти, приложения за звукозапис и музикално композиране, както и проектно-базирани форми на работа, подпомага развитието на въображение, наблюдателност и гъвкавост на мисленето. Музиката се осмисля като система от взаимосвързани процеси, в които се преплитат математически закономерности, технологични решения и художествено изразяване.

STEAM обучението насърчава поемането на рискове, постоянството и критичността на мисленето – качества, пряко свързани с творческия потенциал и с решаването на комплексни задачи [Gates, Longo, 2021]. Тези характеристики го правят особено приложим в прогимназиалната възраст, когато се проявява засилен интерес към дигиталните технологии и потребност от активно себеизразяване, динамика и откривателство. В съответствие с това Коловска отбелязва, че в условията на съвременните образователни промени се утвърждава тенденцията към интегритет между учебните дисциплини, която създава предпоставки за по-дълбоко осмисляне на учебното съдържание и за развитие на творческия потенциал на учениците [Коловска, 2022]. В този смисъл STEAM подходът осигурява ефективна рамка за интердисциплинарна интеграция и намира успешно приложение и в творчески учебни предмети, каквото е обучението по музика.

Комбинирането на музикални дейности с елементи на научно изследване, проектиране и интердисциплинарно мислене повишава мотивацията и ангажираността на децата. В часовете по музика STEAM моделът се реализира чрез разнообразни творчески задачи – изграждане на ритмични и мелодични модели въз основа на математически зависимости, изследване на звукови вълни и акустични

явления, създаване на дигитални композиции и интердисциплинарни проекти, свързващи музика и технологии. По този начин STEAM обучението се утвърждава като значим фактор за формиране на творческото мислене и за превръщане на музикалното обучение в пространство за активно конструиране на знания, оригинално художествено изразяване и личностно израстване. STEAM подходът се утвърждава като методически принцип, върху който се конструира експерименталната обучаваща програма, насочена към развитие на творческото мислене в обучението по музика.

2.2. Проектни дейности – средство за разгръщане на творческите умения на учениците в прогимназиален етап на обучение

Проектните дейности представляват съвременна образователна стратегия, която ангажира ученика в изследване, създаване и сътрудничество. Те съчетават практическа работа, познавателно търсене и творчески подход към задачите и се утвърждават като ефективно средство за развитие на креативността в обучението по музика. Проектно-ориентираното обучение разглежда ученето като процес на активно конструиране на знания, при който учащите планират, изследват, правят избори и представят резултати от собствената си дейност, развивайки отговорност, инициативност и оригинално мислене.

В музикалното образование този тип обучение създава предпоставки за интегриране на знания, умения и емоционално преживяване, като утвърждава обучаемите в ролята на съучастници и съавтори на учебния процес. То позволява прилагане на музикални знания в нови контексти, експериментиране със звуков материал и развитие на умения за художествено планиране, интерпретация и самооценка. По този начин проектната работа надхвърля репродуктивното усвояване на съдържание и насочва учениците към продуктивно творчество, при което знанието се трансформира в личен художествен резултат.

Проектно-базираните дейности подпомагат и развитието на социални и комуникативни умения, тъй като предполагат съвместна работа, споделяне на идеи и координирано търсене на решения. В този процес се формират компетентности за сътрудничество, аргументиране и поемане на отговорност, които имат пряко отношение

към развитието на творческата активност. Работата в екип развива комуникативност, емпатия и способности за взаимодействие и отговаря на съвременните педагогически изисквания за формиране на ключови компетентности и „меки умения“, заложи в Европейската референтна рамка [Препоръка на Съвета на Европейския съюз, Относно ключовите компетентности за учене през целия живот, 2018, б.с.].

В часовете по музика проектно-ориентираният подход позволява органично съчетаване на индивидуални и групови форми на творчество и създава благоприятна среда за художествена изява. В прогимназиалния етап, характеризиращ се с повишена потребност от самоизразяване и принадлежност към групата, този тип учебна организация осигурява баланс между творческа свобода и структурирана работа. Той повишава мотивацията и познавателния интерес, като предоставя възможности за практическо приложение на знанията чрез създаване на музикални продукти, участие в представления и интерпретация на културни теми. Така, проектните дейности създават условия за разгръщане на творческия потенциал на учениците, като обединяват познавателното, практическото, емоционалното и социалното измерение на учебния процес. Те насърчават междупредметните връзки и превръщат музикалния урок в пространство за активно създаване, изследване и лично израстване, което обосновава включването им като основен компонент в обучаващия етап на педагогическия експеримент.

2.3. Изкуственият интелект и неговото приложение като способ за творческо развитие на учениците в обучението по музика

В условията на дигиталната трансформация на образованието изкуственият интелект се утвърждава като съвременен технологичен ресурс с потенциал да обогатява обучението и да подпомага развитието на творческата активност на учащите. В педагогически контекст неговото приложение не се разглежда като самоцел или заместител на художественото мислене, а като средство за разширяване на възможностите за изследване, експериментирание и индивидуализирана творческа изява в обучението по музика. В този смисъл изкуственият интелект функционира като подкрепящ

инструмент, който разширява творческото поле, без да подменя активната роля на ученика като субект на художествената дейност.

Интегрирането на елементи на AI в музикалното обучение създава предпоставки за активно, откривателско и преживелищно учене. Чрез работа с дигитални музикални среди учениците експериментират със звук, ритъм, тембър и форма, сравняват различни варианти и моделират музикални идеи в реално време. Платформи като Chrome Music Lab, Soundtrap for Education и Canva разширяват традиционните форми на музикална дейност, като предоставят достъпни средства за композиране, запис, визуализация и представяне на музикални продукти.

Вградените интелигентни функции подпомагат анализирането, планирането и самооценката, като същевременно стимулират развитието на метакогнитивни умения и осъзнато отношение към творческата дейност. Работата в дигитална среда улеснява междупредметните връзки между музика, изкуство, математика и дигитална грамотност и създава предпоставки за по-висока степен на автономност и творческа свобода. В този контекст технологиите функционират като средство за фокусиране върху музикалната идея и нейното художествено развитие, а не върху техническите аспекти на изпълнението.

В часовете по музика изкуственият интелект предоставя възможности за интерактивна работа със звуков материал, изследване на музикални структури и създаване на оригинални музикални продукти. Подобни форми на работа стимулират въображението, асоциативното мислене и способността за самостоятелно вземане на творчески решения, като насърчават продуктивното творчество и активното конструиране на знания.

Приложението на интелигентни дигитални технологии подпомага и процесите на обратна връзка и рефлексия, като създава условия за осмисляне и усъвършенстване на постигнатите резултати. Това има особено значение в прогимназиалния етап, когато учениците проявяват повишена потребност от експериментиране, визуализация и безопасно творческо експериментиране, което е съществено за развитието на креативността.

В рамките на педагогическия експеримент използването на

елементи на изкуствения интелект се реализира в STEAM-базирани и проектно-ориентирани дейности, насочени към създаване, интерпретация и представяне на музикални продукти. Технологичните средства са подчинени на педагогическите цели и възрастовите особености на учениците и функционират като допълващ ресурс, който стимулира креативността, интердисциплинарното мислене и активното включване в музикално-образователния процес. По този начин използването на изкуствен интелект се интегрира като функционален елемент на експерименталната методика, подлежащ на целенасочено педагогическо наблюдение и последващ анализ на резултатите.

2.4. Развиване на творческите способности на учениците чрез участието им в извънкласни форми на работа

Извънкласните форми на работа в музикалното образование осигуряват разширена среда за творческа изява, личностно развитие и задълбочаване на интересите на учениците. Те допълват урочната дейност по предмета, като предоставят пространство за свободно изразяване, експериментиране, натрупване на художествен опит и артистично взаимодействие. Чрез тях се създават условия за изграждане на *„актуални и изпреварващи времето си знания, умения и компетентности, които формират нагласите и способностите на учениците чрез музикалните занимания да се адаптират към околния свят“* [Коловска, 2019, с. 181]. В този смисъл те стимулират пълноценното общуване и сътрудничество и подпомагат усвояването на културни ценности чрез участие в различни художествени практики.

Участието в извънкласни форми на музикална дейност – хорове, вокални и инструментални формации, музикални проекти, клубове и инициативи – съдейства за развитието на музикалните и творческите умения чрез активно музициране, съвместна работа и художествено общуване. В тази среда учениците имат възможност да експериментират, да интерпретират и да създават музикални продукти извън рамките на задължителното учебно съдържание, което стимулира тяхната креативност, самостоятелност и лична ангажираност. Творческата активност се реализира предимно в продуктивен план, при който учащите не само възпроизвеждат

музикален материал, но и разработват собствени художествени решения.

Този тип извънкласни изяви допринасят и за развитието на социални и личностни качества, свързани с творческата дейност – вътрешна увереност, инициативност, отговорност и умения за работа в екип. Чрез участието в съвместни музикални прояви учениците изграждат чувство за принадлежност и положителна самооценка, което оказва благоприятно влияние върху мотивацията им за творческо участие и учене. В прогимназиалния етап тези преживявания имат особена значимост, тъй като съответстват на възрастовата потребност от себеутвърждаване и социална интеграция и подпомагат устойчивото развитие на творческата активност.

В рамките на извънкласните форми децата получават възможност за избор на музикален материал, участие в аранжиране, създаване на собствени композиции и разработване на интерпретации в групов формат. Това стимулира оригиналното мислене, самостоятелността и поемането на отговорност за художествените решения – качества, определяни като ключови за творческия процес.

Преживяването на сценична изява допринася за формиране на увереност, самоконтрол, емоционална устойчивост и умения за справяне с публични ситуации. Участието в концерти, конкурси, фестивали и празници развива целенасоченост, дисциплина и стремеж към постигане на резултати, като същевременно засилва вътрешната мотивация, увереността в собствените възможности и положителното самооценка. В този процес координиращата и подкрепяща роля на учителя създава условия за стимулираща и сигурна среда за творческа изява и развитие.

Извънкласните музикални дейности предоставят широки възможности за развитие на творческите способности на учениците, като подпомагат изграждането на художествена култура, социални умения, ценностни ориентации и критично мислене. Те разширяват образователното пространство на предмета „Музика“, превръщайки го в процес на активно преживяване, себеизразяване и лично израстване. В този смисъл извънкласните форми не функционират единствено като допълнение към учебния процес, а като своеобразна „лаборатория за творчество“, в която обучаемите разгръщат заложите

си, изграждат увереност в творческите си възможности и формират устойчиво отношение към музикалното изкуство.

2.5. Учителят като фактор за развитие на творческите умения в обучението по музика – изисквания в контекста на интеграцията на технологии и творчество

В съвременното музикално образование ролята на учителя надхвърля традиционната функция на носител и предавател на знания и се утвърждава като определящ фактор за развитие на творческите умения на учениците. В условията на технологично наситена и динамична образователна среда преподавателят по музика изпълнява ролята на организатор и фасилитатор на творческия процес, като създава педагогически условия за активно участие, самостоятелност и художествено експериментиране. В този смисъл той се явява медиатор между учебното съдържание, технологичните средства и индивидуалния творчески потенциал на обучаемите.

Интеграцията на технологии в обучението по музика поставя нови изисквания към професионалната компетентност на учителя, свързани с педагогически обоснован подбор и целенасочено използване на дигитални ресурси. Технологиите не се разглеждат като самоцел, а като средство за подкрепа на творческото мислене, за индивидуализиране на учебната дейност и за разширяване на възможностите за музикална изява. В този контекст отговорност на учителя е да насочва технологичните средства към постигане на конкретни образователни и художествено-творчески цели, като ефективността на тяхното прилагане се определя от степента на педагогическо осмисляне, а не от техническата им сложност.

Съществен аспект от ролята на педагога е създаването и поддържането на подкрепяща учебна среда, в която се насърчават инициативността, свободното себеизразяване и положителното отношение към творческия риск. Приемането на грешката като естествен етап от творческия процес има ключово значение за изграждането на увереност, креативна самостоятелност и вътрешна мотивация у децата. Чрез адекватно структуриране на учебните задачи, проектните дейности и творческите ситуации учителят стимулира познавателната активност и подпомага развитието на увереност в собствените творчески възможности, което е особено

значимо в прогимназиалния етап. В този процес важна роля има и предоставянето на насърчаваща и конструктивна обратна връзка, която подпомага осмислянето и усъвършенстването на творческите резултати.

В контекста на педагогическия експеримент преподавателят по музика е активен участник в реализацията на методическия модел, като чрез интеграция на технологии, STEAM-базирани подходи и проектно-ориентирани дейности целенасочено стимулира развитието на творческите умения на учениците. По този начин личността, професионалната подготовка и педагогическата позиция на учителя се утвърждават като решаващ фактор за ефективността на педагогическите въздействия и за устойчивото развитие на креативността в прогимназиалния етап. В този смисъл учителят се оформя като системообразуващ елемент в методическия модел за развитие на творческите умения чрез обучението по музика. Това го определя като ключов модератор на експерименталните въздействия и гарантира контролираното и целенасочено прилагане на методиката в реална образователна среда.

В обобщение, втора глава очертава методическата рамка и организацията на педагогическия експеримент, като аргументира възможностите за развитие на творческите умения на учениците в обучението по музика чрез интеграция на STEAM-базирани и проектно-ориентирани дейности, използване на изкуствен интелект, извънкласни форми на работа и активната фасилитираща роля на учителя. Представените подходи създават условия за целенасочено стимулиране на креативността и осигуряват логическа връзка между теоретичните постановки и практическата реализация на експерименталното обучение. По този начин главата функционира като методологичен мост между теоретичния анализ и емпиричното изследване, дефинирайки конкретни педагогически средства и условия за тяхното приложение. Изградената методическа рамка създава предпоставки за системно събиране и анализ на емпирични данни, чрез които в следващата глава се проследява ефектът от експерименталното обучение върху развитието на творческите умения на учениците.

ТРЕТА ГЛАВА

Педагогически експеримент.

Резултати от проведеното експериментално изследване

Теоретичният анализ на творческото развитие на учениците в обучението по музика, както и проучването на учебни програми, помагала и съвременни педагогически практики, очертават стабилна концептуална основа за провеждането на емпирично изследване в реална училищна среда. Наблюдаваната тенденция към интегриране на музиката с други учебни области създава благоприятни предпоставки за развитие на междупредметни връзки и за стимулиране на творческата активност на учениците. На тази основа е разработено и реализирано експериментално изследване с ученици от пети клас, насочено към проверка на ефективността на авторска методика за развитие на творческите умения в обучението по музика. В настоящата глава се представят организацията, етапите и инструментариумът на педагогическия експеримент, чрез който се проследяват качествени и количествени промени в знанията, уменията и творческите нагласи на учениците. Акцентът е поставен върху сравнителния анализ между експериментална и контролна група и върху интерпретацията на резултатите от входното и изходното диагностициране, които позволяват обективна оценка на влиянието на прилаганите иновативни педагогически подходи.

Емпиричната част на изследването изпълнява проверяваща и доказателствена функция, като осъществява връзка между теоретичните постановки и педагогическата практика. Получените резултати потвърждават възможностите за целенасочено и устойчиво развитие на творческите умения в условията на съвременното музикално обучение и допринасят за обогатяване на методиката на обучението по музика в прогимназиалния етап.

3.1. Провеждане и същност на емпиричното изследване

Настоящото изследване е проведено с цел да се провери ефективността на авторска методика за развитие на творческите умения на учениците в обучението по музика. То е реализирано в реална образователна среда и е съобразено с възрастовите и психолого-педагогическите особености на учениците от прогимназиалния етап, както и с изискванията на действащите учебни

програми по предмета „Музика“. Основният фокус е насочен към проследяване на динамиката в развитието на творческата активност при прилагане на иновативни педагогически подходи.

Педагогическият експеримент е осъществен в Основно училище „Райна Княгиня“ – гр. Пловдив, което разполага с подходяща материално-техническа база за съвременно обучение, включително мултимедийна и интерактивна техника, STEM център и пространства за групов, проектна и творческа работа. Изследването обхваща учебната 2022/2023 година и включва две паралелки от пети клас – експериментална и контролна група. Учениците са със сходна възраст, приблизително равни изходни образователни възможности и мотивация, което осигурява коректност и надеждност на сравнителния анализ.

Емпиричното изследване има експериментален характер и е организирано в последователно структурирани етапи, осигуряващи системност и проследимост на педагогическите въздействия. Приложен е комбиниран методически подход, включващ количествени и качествени методи за събиране и анализ на данни – педагогическо наблюдение, анкетиране, анализ на ученически продукти и диагностични задачи, съобразени със спецификата на музикалното обучение. Това позволява да се отчетат както измеримите показатели, така и качествените промени в творческата активност на учениците.

Експериментът е реализиран в три етапа – констатиращ, обучаващ и контролен. Констатиращият етап има диагностична функция и установява изходното равнище на творческите умения, знания и нагласи. Обучаващият етап е насочен към прилагане на разработения методически модел чрез интегриране на иновативни педагогически дейности в обучението по музика. Контролният етап служи за оценка на настъпилите промени и за съпоставка с изходните резултати. Оценяването се основава на предварително определени критерии и показатели, обхващащи музикални знания, слухово-практически умения, творчески потенциал, мотивация и отношение към музикалната дейност.

Установеното изходно равнище е типично за прогимназиалния етап и се характеризира с ограничена увереност в творческата изява и преобладаване на репродуктивни форми на работа. Това потвърждава

необходимостта от целенасочени педагогически стратегии за активизиране на въображението, инициативността и личностното участие в музикалните дейности.

По този начин организацията и съдържанието на емпиричното изследване осигуряват надеждна методическа основа за анализ на резултатите и за проверка на ефективността на експерименталното обучение. Това позволява обективно доказване на възможностите за развитие на творческите умения чрез иновативни педагогически подходи в обучението по музика.

3.1.1. Констатиращ етап

Констатиращият етап на емпиричното изследване има диагностичен характер и е насочен към установяване на изходното равнище на творческите умения на учениците в обучението по музика. Основната му цел е да се очертаят първоначалните прояви на творческа активност, познавателна ангажираност и отношение към музикалните дейности преди прилагането на експерименталните педагогически въздействия.

В рамките на този етап се изследват ключови показатели, свързани с креативното мислене, музикалната изразност, инициативността и готовността за участие в творчески задачи. Диагностичните процедури са съобразени с възрастовите особености на учениците от прогимназиалния етап и с целите на изследването, като позволяват комплексна оценка на творческия потенциал в условията на учебния процес по музика.

Констатиращият етап обхваща както експерименталната, така и контролната група, което осигурява съпоставимост на резултатите и обективна база за проследяване на настъпилите промени в следващите фази на експеримента. Получените данни разкриват характерни тенденции в изходното равнище на творческите умения и очертават както сходства, така и различия между участниците.

Резултатите от диагностиката показват наличие на потенциал за развитие на творческите способности, но същевременно подчертават необходимостта от целенасочено педагогическо въздействие за тяхното активизиране и задълбочаване. Установените особености в проявите на творческа активност и познавателен интерес

аргументират избора на иновативните методи и подходи, заложили във формиращия етап на експеримента.

В този контекст констатиращият етап изпълнява функцията на отправна точка на експерименталното изследване, като осигурява надеждна основа за сравнение с резултатите от последващите етапи и за обективна оценка на ефективността на разработения методически модел при проверка на изследователската хипотеза.

3.1.2. Обучаващ етап – тематична реализация и прилагане на методиката

Обучаващият етап на емпиричното изследване е насочен към практическото прилагане на разработената авторска методика за развитие на творческите умения на учениците в обучението по музика. В този етап се реализира целенасочено педагогическо въздействие, основано на интеграция на иновативни подходи, STEAM-базирани решения, проектно-ориентирани дейности, дигитални технологии и елементи на изкуствен интелект, съобразени с възрастовите особености на учениците от прогимназиалния етап. Прилагането му в определен времеви период осигурява системност и устойчивост на педагогическите въздействия и създава условия за постепенно разгръщане на творческите умения.

Тематичната организация на обучаващия етап се осъществява в рамките на учебния процес по предмета „Музика“ и е подчинена на логиката и съдържанието на действащата учебна програма. Подбраните теми и дейности създават условия за активно участие на учениците, за осмисляне и творческо приложение на музикалните знания, както и за развитие на познавателната активност и инициативността. Методиката се осъществи чрез разнообразни форми на работа, които стимулират експериментирането, интерпретацията и създаването на оригинални музикални продукти.

В рамките на обучаващия етап учениците са включени в творчески задачи и проекти, изискващи интегриране на знания и умения от различни образователни области и прилагането им в нови учебни ситуации. Тези дейности стимулират дивергентното мислене, въображението и способността за вземане на самостоятелни творчески решения. Акцентът е поставен върху процеса на създаване и върху активното взаимодействие между учениците, което допринася за

развитие на умения за сътрудничество и художествено общуване.

Прилагането на методиката е съпроводено с целенасочена педагогическа подкрепа, при която учителят изпълнява ролята на фасилитатор и медиатор на творческия процес. Чрез педагогически обоснован подбор на задачи, технологии и форми на обратна връзка се създава подкрепяща образователна среда, която насърчава увереността в собствените творчески възможности и положителното отношение към музикалното творчество. В хода на обучаващия етап се отчита повишаване на активността, ангажираността и готовността за участие в творчески дейности, както и постепенно изграждане на творческа автономност.

В този смисъл обучаващият етап осигурява условия за реално проявление и развитие на творческите умения и позволява да се проследи въздействието на експерименталната методика върху творческата активност на учениците. Резултатите от този етап създават основа за последващия контролен етап и за обективна оценка на ефективността на приложените педагогически подходи.

3.1.3. Контролен етап

Контролният етап на емпиричното изследване има оценъчен и обобщаващ характер и е насочен към установяване на резултатите от прилагането на експерименталната методика за развитие на творческите умения на учениците в обучението по музика. Основната му цел е да се проследят настъпилите промени в равнището на творческа активност и да се осъществи съпоставка между изходните и крайните резултати на експерименталната и контролната група.

В рамките на заключителния етап се прилагат диагностични процедури, съпоставими с използваните в констатиращия етап, което осигурява обективност и надеждност на анализа. Чрез изходното диагностициране се установяват измененията в проявите на креативно мислене, инициативност, музикална изразност и отношение към творческите дейности, което позволява да се оцени степента на въздействие на приложените педагогически подходи върху развитието на творческите умения. Контролният етап има съществено значение за разграничаване на спонтанните промени от резултатите, дължащи се на целенасочено педагогическо въздействие.

Сравнителният анализ между резултатите от входното и изходното

равнище позволява да се открият устойчиви тенденции и зависимости, свързани с ефективността на експерименталното обучение. Особено внимание се отделя на различията между експерименталната и контролната група, които служат като основание за обективна оценка на въздействието на разработения методически модел.

Резултатите от контролната диагностика потвърждават значението на целенасоченото прилагане на иновативни педагогически подходи за развитие на творческите умения в обучението по музика. Те осигуряват емпирична основа за проверка на изследователската хипотеза и за формулиране на обобщени изводи относно възможностите за устойчиво стимулиране на креативността на учениците в прогимназиалния етап.

3.2. Анализ и обобщение на резултатите от педагогическия експеримент

Анализът на резултатите от педагогическия експеримент е насочен към установяване на ефективността на разработената методика за развитие на творческите умения на учениците в обучението по музика. Той се основава на съпоставка между данните от констатиращия и контролния етап, както и на сравнителен анализ между експерименталната и контролната група. Комбинирането на количествени и качествени методи осигурява цялостна интерпретация на настъпилите промени и позволява открояване на устойчиви тенденции в развитието на творческата активност.

Резултатите от входното диагностициране показват сходно изходно равнище на творческите умения при учениците от двете групи, което създава необходимите предпоставки за коректно сравнение в хода на експеримента. Първоначалните прояви на креативност, инициативност и познавателна активност са с преобладаващо репродуктивен характер, което потвърждава необходимостта от целенасочено педагогическо въздействие за тяхното развитие.

Данните от контролния етап разкриват отчетлива положителна динамика в развитието на творческите умения при учениците от експерименталната група. Наблюдава се повишена активност при изпълнение на творчески задачи, по-голяма самостоятелност при вземане на художествени решения и по-висока степен на

ангажираност в музикалните дейности. В сравнение с изходното равнище учениците демонстрират по-развито въображение, по-гъвкаво мислене и по-уверено отношение към творческата изява.

Съпоставителният анализ между експерименталната и контролната група показва съществени различия в полза на експерименталната група, при която са прилагани STEAM-базирани, проектно-ориентирани и технологично подплатени педагогически подходи. Докато при контролната група промените са ограничени и с по-ниска интензивност, при експерименталната група се откроява устойчива тенденция към развитие на креативно мислене, инициативност и положителна нагласа към творческите дейности в часовете по музика.

Качественият анализ допълва количествените резултати, като разкрива промени в характера на творческите прояви. Учениците от експерименталната група демонстрират по-голяма готовност за експериментиране, комбиниране на музикални елементи и търсене на оригинални решения. Наблюдава се повишаване на увереността в собствените възможности и способността за осмисляне и аргументиране на художествените избори, което свидетелства за положително влияние на експерименталната методика върху личностното и творческото развитие.

Особено значение имат интегрираните технологии, проектните дейности и елементите на изкуствен интелект, които допринасят за повишаване на мотивацията и за активизиране на познавателната дейност. Те създават динамична и интерактивна учебна среда, в която учениците участват активно в процеса на създаване и интерпретация на музикални продукти. В този контекст се потвърждава и ролята на учителя като медиатор на творческия процес и организатор на подкрепяща образователна среда.

Обобщеният анализ показва, че развитието на творческите умения е резултат от взаимодействието между прилаганата методика, учебната среда и активната позиция на ученика. Най-съществени промени се наблюдават в показателите, свързани с инициативност, самостоятелност и оригиналност, което потвърждава ефективността на интегрирания подход, приложен в експерименталното обучение по музика.

Обобщението на резултатите от педагогическия експеримент доказва, че целенасоченото прилагане на разработената методика води до съществени положителни промени в развитието на творческите умения на учениците в прогимназиалния етап. Получените емпирични данни потвърждават изследователската хипотеза и аргументират, че интеграцията на иновативни педагогически подходи в обучението по музика създава ефективни условия за стимулиране на креативността, познавателната активност и личностното развитие на учениците.

Изводи и заключение

Настоящият дисертационен труд е насочен към изследване на възможностите за целенасочено развитие на творческите умения на учениците в прогимназиалния етап чрез обучението по музика, в контекста на съвременните образователни трансформации и засилената интеграция на технологии и иновативни педагогически подходи. Изследването изхожда от разбирането за творчеството като универсална, педагогически развиваема способност, която заема ключово място в личностното, емоционалното и културното развитие на учениците.

Теоретичният анализ, представен в Първа глава, позволява да се изведе изводът, че творчеството не следва да се разглежда като спонтанна или елитарна проява, а като резултат от взаимодействието между индивидуалните способности на ученика, образователната среда и целенасочените педагогически въздействия. Разгледаните философски, психологически и педагогически концепции утвърждават позицията, че прогимназиалният етап е особено благоприятен за развитие на творческата активност, тъй като се характеризира с интензивно когнитивно и емоционално развитие, засилена потребност от себеизразяване и готовност за експериментиране. В този контекст музикалното обучение се очертава като естествено пространство за стимулиране на креативността чрез интеграция на възприятие, изпълнение и творческа дейност.

Изводите от втора глава показват, че съвременните педагогически средства – STEAM-базираното обучение, проектно-ориентираните дейности, използването на дигитални технологии и елементи на изкуствен интелект, както и извънкласните форми на работа – разширяват значително възможностите за творческа изява на учениците. Те създават условия за активно, преживелищно и смислено учене, при което ученикът се утвърждава като субект на творческия процес. Особено значение има ролята на учителя, който в условията на технологично обогатена среда се утвърждава като фасилитатор, медиатор и вдъхновител на творческата дейност, а не само като носител на знания. Интеграцията на технологии се доказва като педагогически ефективна тогава, когато е подчинена на ясни художествено-образователни цели и е съобразена с възрастовите особености и потребностите на учениците.

Резултатите от педагогическия експеримент, представени и анализирани в Трета глава, потвърждават изследователската хипотеза, че прилагането на авторска методика, интегрираща иновативни подходи и технологии в обучението по музика, води до съществени положителни промени в развитието на творческите умения на учениците от прогимназиалния етап. Сравнителният анализ между експерименталната и контролната група разкрива отчетлива положителна динамика в проявите на инициативност, оригиналност, самостоятелност и увереност в творческата изява при учениците, обучавани по експерименталната методика. Наблюдаваните промени са устойчиви и обхващат както когнитивния, така и емоционално-мотивационния аспект на творческата дейност.

Обобщеният анализ позволява да се направи изводът, че развитието на творческите умения е резултат от комплексно взаимодействие между методическата организация на обучението, подкрепящата образователна среда и активната позиция на ученика. Най-съществени подобрения се регистрират в показателите, свързани с продуктивното творчество, готовността за експериментиране и осъзнатото участие в музикалните дейности, което потвърждава ефективността на интегрирания педагогически подход.

В заключение може да се обобщи, че настоящият дисертационен труд изпълнява поставената цел и допринася за обогатяване на теорията и практиката на музикалното образование в прогимназиалния етап. Разработената и апробирана авторска методика предлага работещ модел за развитие на творческите умения чрез музикално обучение, съобразено със съвременните образователни реалности. Тя притежава висока степен на приложимост и адаптивност и може да бъде използвана както в урочната, така и в извънкласната практика, както и в процеса на повишаване на квалификацията на учителите по музика.

Изследването открива възможности за бъдещи разработки в посока разширяване на междупредметните връзки, прилагане на методиката в други образователни етапи и адаптирането ѝ към различни художествени дисциплини. В по-широк контекст трудът утвърждава разбирането, че музикалното образование, когато е организирано като пространство за творчество, експериментиране и личностно изразяване, може да се превърне в значим фактор за

цялостното развитие на ученика и за формиране на активни, мислещи и креативни личности, подготвени за предизвикателствата на съвременното общество.

Приноси на труда

Настоящото изследване допринася за развитието на педагогическата практика в областта на музикалното образование, чрез следните резултати с подчертана практическа приложимост:

1. Разработена е авторска методика за стимулиране на творческите умения на учениците в прогимназиален етап, която се базира на интегрирано използване на дигитални технологии, STEAM обучение, елементи на изкуствен интелект и групова проектна дейност в часовете по музика.
2. Въведен е модел за педагогическа интервенция, съчетаващ традиционни музикални дейности с иновативни образователни подходи, който е успешно приложен в реална училищна среда и води до повишена творческа активност на учениците.
3. Създадени са авторски инструменти за диагностика и оценка на творческата изява на учениците, базирани на обективни критерии и показатели, които дават възможност за проследяване на индивидуалния напредък в музикалното обучение.
4. Проведен е педагогически експеримент с контролна и експериментална група, чрез който е емпирично потвърдено положителното въздействие на прилаганата методика върху развитието на музикално-творческите умения.
5. Формулирани са конкретни практически препоръки към преподавателите по музика относно възможностите за прилагане на иновативни образователни стратегии, насочени към развиване на творческия потенциал на учениците в съвременна училищна среда.
6. Доказана е ефективността от прилагането на съвременни образователни технологии и дигитални ресурси, като фактор за активиране на креативните способности на ученици в прогимназиален етап, което допринася за осъвременяване на учебния процес по музика.

Предложените приноси се характеризират с иновативност и практическа приложимост в контекста на обучението по музика в прогимназиалния етап. Разработената авторска методика, използваните диагностични инструменти, както и интеграцията на дигитални технологии, STEAM подход и елементи на изкуствен интелект, се прилагат целенасочено и системно за първи път в рамките

на българската музикално-педагогическа практика. Проведеният експеримент и анализът на резултатите потвърждават ефективността на подхода, като предлагат нова образователна перспектива за развитие на креативните способности на учениците чрез музика. С оглед на това, изведените приноси могат да бъдат определени като оригинални и значими за теорията и практиката на съвременното обучение по предмета.

Библиография

1. Андреев, Марин, Процесът на обучение. Дидактика. София: УИ на СУ „Св. Климент Охридски“, 1996 ISBN 954-07-0861-3
2. Асафиев, Борис, За музикалното образование и възпитание. София: Музика, 1979
3. Богоявленская, Диана, Психология творческих способностей. Москва: „Академия“, 2002 ISBN 5-7695-0888-4
4. Велева, Ася, Педагогика на творчеството. Русе: Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2012 ISBN 978-954-712 548-3
5. Гайтанджиев, Генчо, Масовото музикално възпитание. София: Просвета, 1980
6. Георгиева-Лазарова, Стоянка, Лъчезар Лазаров, Дигитални технологии в обучението. Велико Търново: УИ Св. Св. Кирил и Методий, 2022 ISBN 9786192083106
7. Гюрова, Весела, Педагогически технологии на игрово взаимодействие. София: Веда Словена – ЖГ, 2009 ISBN – 978-954-8846-05-9
8. Димитрова, Севдалина, Атрактивни и игрови подходи в обучението по музика. Пловдив: Колор Принт – ПАК, 2013 ISBN: 9789547602816
9. Кирнарска, Дина, Психология специальных способностей. Музыкальные способности. Москва: Таланты – XXI век, 2004 ISBN 5- 902592-01-1
10. Коловска, Цветанка, Извънкласните дейности по музика (заниманията по интереси) – цел, задачи и нови перспективи, Сб. „Пролетни научни четения 2019“, АМТНН „Проф. А. Диамандиев“, 2019, стр. 177-184
11. Коловска, Цветанка, Нови методи на музикално обучение и възпитание и интегрирането им в подготовката на бъдещи учители по музика. Пловдив: M&VM Ltd, 2022 ISBN 978-619-7682-06-9
12. Лук, Александър, Мышление и творчество. Москва: Политздат, 1976
13. Минчева, Пенка, Музикалното възпитание в общообразователното училище. София: Просвета, 2009 ISBN - 978-954-01-2396-7
14. МОН, Закон за предучилищното и училищното образование в сила от 01.08.2016 г.

15. Пиръов, Генчо, Възпитание за творчество: Научно-популярен очерк. София: Народна просвета, 1982
16. Пономарев, Яков, Психология творчества: школа Я. А. Пономарева. Москва: Институт психологии РАН, 1976
17. Теплов, Борис, Психология музыкальных способностей. Москва: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1947
18. Csikszentmihalyi, Mihaly. Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. New York: HarperCollins, 1996 ISBN 978-0060928209
19. Delors, Jacques, Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO Publishing, 1996. ISBN 92-3-103274-7
20. Longo, Shawna, Zachary Gates Integrating STEM with music: Units, lessons, and adaptations for k-12. Oxford University Press USA - OSO, 2021 ISBN-13: 978-0197546789, ISBN-10: 0197546781
21. Kagan, Jerome, The Human Spark: The Science of Human Development. New York: Basic Books, 2013, ISBN 9780465039699
22. Robinson, Ken. Out of Our Minds: Learning to be Creative. London: Capstone, 2001 ISBN-10: 1907312471 ISBN-13: 978-1907312472
23. Официален вестник на Европейския съюз. Препоръка на Съвета от 22 май 2018 година относно ключовите компетентности за учене през целия живот (текст от значение за ЕИП) (2018/С 189/01/. - [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN). (10.12.2022; 08:12 часа)